

Houb houb, yallah!

Ria Anyca

Houb houb, yellah!

Op zoek naar de Syrische
vluchtelingenkampen
in Libanon

Witsand Uitgevers

MIDDELLANDSE
ZEE

LIBANON

BEKAAVALLEI

LIBANON

Beiroet

Baabda

Aley

Damour

Jubb Jannin

L. de Qanaacoun

Rachaiya

Nabatie

Marjayoun

Nahr el Litani

Nahr el Hasbani

Nahr el Litani

Rayak

Chtaura

Zahlé

Nahr el Jaous

Batrun

Amyun

Bcharre

Minnieh-Dinnieh

Zgharta

Tripoli

Qoubaiyat

Halba

Nahr el Kebir

Nahr Abou Moussa

Hermel

Choukry

Qartaba

Byblos

Baalbek

Jounieh

Bikfaiya

Sidon

Jezzine

Bent Jbail

UNDOF
Zone

West
Bank

SYRIË

Damascus

ISRAËL

DEEL 1

1.

Een geblindeerde SUV, aan weerszijden geflankeerd door een pantservoertuig, blokkeert de route Beiroet – Zahlé. Twee smalle doorgangen. Vier rijen auto's, neuzen in dezelfde richting, staan netjes naast elkaar. Vanuit de tegengestelde richting sijpelt af en toe een auto door. Zwaar bewapende militairen marcheren tussen de wachtende rijen auto's. Gelijktijdig draaien ze hun hoofden een kwartdraai naar links. Ze kijken door de openstaande ramen. Kwartdraai naar rechts. In cadans marcheren ze verder.

Mijn gevoelens bevroren. Ik schakel over op verstandsmodus nul. Geen veronderstellingen, geen afwegingen, geen straks. Alleen nu. Ik observeer. Mijn brein registreert. Ik ben een toeschouwer in Absurdistan. Twaalf mensen in een minibus. Ze maken zich klein. Alleen Damien, mijn jonge reisgezel, schuift nerveus heen en weer. Ik ruik zijn zweet. Angst. Hij zit bij het open raam. Low profile, denk ik. En irritant.

Dieseldampen dringen de open ramen binnen. Eén sein: links van ons schiet een auto vooruit en verdwijnt rakelings langs een pantservoertuig. De man naast onze chauffeur schreeuwt en gesticuleert. Een zwarte snor domineert zijn gezicht. Hij instrueert de chauffeur om in het vrijgekomen gat te rijden. Ik begrijp hem niet. Veranderen van rijstrook betekent pure zelfmoord. De militairen zullen gegarandeerd schieten. Bovendien is er simpelweg geen manoeuvreerruimte. De chauffeur wacht af.

De soldaten pikken er een aantal auto's vóór ons uit. De mannen moeten uitstappen. Een wagen mag doorrijden. Een militair geeft een sein en alle auto's, inclusief onze minibus, schieten vooruit. De snor schreeuwt 'Yellah! Yellah!' 'Vooruit! Volle gas!' meen ik te begrijpen. Een golf van opluchting lijkt zich van persoon tot persoon te verplaatsen door de minibus. Voorbij het checkpoint wordt het verkeer over één strook geleid. De snelheid neemt af. De weg voor ons wordt opnieuw geblokkeerd door een Humvee. We stranden. Ook hier staan twee pantserwagens.

De deur gaat open. Twee militairen stappen in. 'Passports!' roepen ze. Ze stappen meteen weer uit. Twee burgermannen nemen hun plaats in, een in een rood en een in een blauw T-shirt. Het blauwe T-shirt neemt de leiding. Hij fixeert persoon na persoon, dat duurt een fractie van een seconde. Hij neemt geen nota van mij en mijn reisgezel. 'Passports!' schreeuwt hij opnieuw en 'Jihad! Jihad!', terwijl hij de mannen opnieuw in de ogen kijkt. Het blauwe én het rode T-shirt stappen uit. 'Passports!'

Een militair neemt de taak over. Hij rukt de paspoorten uit de handen van de mannen. Ik trek mijn rugzakje tegen me aan, neig ernaar het te openen, zie hoe ook deze man ons links laat liggen en zet het weer op de grond. Damien hangt voorovergebogen op zijn bank. Met zijn uitgestrekte rechterarm zwaait hij met zijn pas. Ziet hij dan niet dat we constant worden genegeerd? Low profile, hou het zo. Ik zwijg. Damien duwt zijn pas onder de neus van de militair, die hem stoïcijns blijft negeren.

'Steek je pas weg,' brom ik Damien toe, zonder mijn ogen af te wenden van de militair.

'Maar ik wil laten zien dat ik wil meewerken.'

'Ga rechtop zitten. Stop je pas weg.'

‘Maar...’

Star voor me uitkijkend zeg ik: ‘Ze zijn niet in ons geïnteresseerd.’ Hou het zo, denk ik.

‘Maar...’

De pasfoto’s worden vergeleken met hun gezichten. Af en toe valt de vraag: ‘Jihad?’ Een enkele man krijgt zijn identiteitskaart terug. De meeste worden meegenomen. De militair stapt naar buiten, het blauwe T-shirt en zijn gezelschap komen binnen. Beurtelings roepen ze namen af. Soms duurt het een poos vooraleer iemand antwoord geeft. Het blauwe T-shirt houdt foto’s in zijn hand. Hij vergelijkt ze met de foto’s op de identiteitskaarten, bestudeert de gezichten. Er worden mannen uit onze minibus geplukt.

Een militair patrouilleert langs de auto, kijkt de inzittenden doordringend aan, maar ook nu worden we genegeerd. Damiens mobieltje rinkelt. Bad timing. Hij rommelt in zijn rugzak. Oef, eindelijk heeft hij het toestel beet. Neemt hij het gesprek nu aan?

‘Ophangen!’

Damien staart me aan. ‘Het is Lynn, onze contactpersoon in Zahlé.’

‘Ophangen!’

Damiens verwonderde blik vult zich met angst wanneer een militair zijn arm stevig beetgrijpt door het raam en de mobiel uit zijn hand rukt. ‘Niemand telefoneert! Wie probeer je te bereiken? Niemand telefoneert!’ Hij houdt het toestel tegen zijn oor en zet de mobiel uit. Hakkelend probeert Damien te antwoorden. Hij krijgt er de kans niet toe. Het rode T-shirt intervenueert. Hij sust, vraagt onze paspoorten. ‘Ria, Damien. *Relation mother – son?* Hij ziet Damiens aarzelend. Een monnellach. ‘*Or... just friends?*’

Ik onderdruk de neiging om in Damiens plaats te ant-

woorden.

‘Vrienden.’

Dat was voorspelbaar.

Het rode T-shirt neemt me op. Hij probeert me te peilen. Zie ik een zweem van spot? Ik sla mijn ogen neer. Hij lacht en geeft onze passen en het mobieltje terug. ‘*No problem,*’ zegt hij. ‘*We’re the Lebanese army. We’re here to protect you.*’ Schuddebollend vertrekt hij.

Damien zakt opgelucht onderuit in zijn bank.

We hadden afgesproken om ons voor te doen als moeder en zoon. Damien had geknikt. Een onzeker knikje was het geweest, zo eentje van ‘oké, als je dat wilt, maar ik begrijp het niet goed’. Het monkellachje van het rode T-shirt. Damien, een jonge man. De meeste mensen zouden hem omschrijven als een knappe, donkerharige, slanke jongeman. Hij is niet mijn type. Daarvoor is hij te mooi, te gepolijst en vooral veel te jong, te jong van mentaliteit. Het rode T-shirt trok zijn conclusie. *Cougar*. In Libanon kan alles, zolang je er niet mee te koop loopt.

Het blauwe T-shirt maant onze chauffeur aan om uit te stappen. Die moet de bagage identificeren. Twee grote koffers. Hij wijst ons aan. Het blauwe T-shirt schenkt er verder geen aandacht aan. Hij bukt zich, zijn handen glijden onder de banken. Hij haalt een pak tevoorschijn; een geel-blauwe nylonzak met een omvang van een halve meter bij dertig centimeter, en twintig centimeter hoogte, schat ik. ‘Van hen?’

Ontkennend antwoord.

‘Van wie is dat?’

De chauffeur haalt zijn schouders op.

Het blauwe T-shirt steekt het pak in de lucht. ‘Van wie is dit?’ Niemand reageert. Hij herhaalt zijn vraag een drietal keer, gevolgd door een geladen stilte. ‘*Yellah! Yellah!*’

Een militair neemt het pak over en verdwijnt ermee. Ik observeer het blauwe T-shirt. Hij loopt in de richting van drie mannen. Ze zitten geknield langs de weg, de handen met spanbinders op de rug gekneveld. Eén man trekt mijn aandacht. Hij draagt een witte blinddoek, een driehoek. Normaal zou ik iets moeten voelen, maar ik voel niets. Het blauwe T-shirt loopt op de geknielden af. Eén voor één trekt hij hen bij de spanbinders recht. Militairen voeren hen af. Inmiddels zit de chauffeur opnieuw achter het stuur. Hij schreeuwt het blauwe T-shirt iets toe. Ik kan het Arabisch niet ontcijferen. Het blauwe T-shirt grijpt een gekneveld gevangene beet en vraagt hem iets. Hij tast in de broekzak van de arrestant. Nadat hij een paar briefjes uit de portefeuille heeft gevist, stopt hij de portefeuille weer in de broekzak. Hij duwt de man opzij. Een militair voert hem af, terwijl het blauwe T-shirt het geld aan de chauffeur overhandigt. De bestuurder wijst nog twee andere mannen aan. Hetzelfde scenario voltrekt zich. De mannen moeten hun rit nog betalen. Hier is het gebruikelijk om de rit te vereffenen bij aankomst en niet bij vertrek.

Als laatste wordt de geblinddoekte man hardhandig rechtgetrokken en afgevoerd. Wat staat hem, de man met de witte driehoek, te wachten? Een executie? Nee, Libanon is een beschaafd land. Anderzijds wil je hier toch echt niet de binnenkant van de gevangenis zien! De man met de blinddoek is uit mijn gezichtsveld verdwenen. De chauffeur zwaait met zijn bankbriefjes en steekt een tirade af. Hij gesticuleert naar de mensen die achter hem zitten. Af en toe geeft er eentje antwoord. De woordenstroom verslapt. Uiteindelijk valt iedereen stil. Van de oorspronkelijke twaalf bezette zitplaatsen zijn er nu zes leeg. Ook de snor is er niet meer. Ik heb geen behoefte om erover te praten.

‘Bel Lynn.’ Gewillig geeft Damien gehoor aan mijn bevel. ‘De plannen zijn gewijzigd. We moeten afstappen in Chtaura.’

Ik voel onderhuidse ergernis.

De bushalte ligt net buiten het centrum. Taxichauffeurs trekken aan onze armen. We vragen hun prijs. Onderling gefoeter. Ze noemen veel te hoge bedragen voor een rit van nauwelijks een paar kilometer.

‘How much? Your best price!’

‘Twenty-five.’ ‘Twenty.’ Stilte. ‘Twenty.’ Geschreeuw.

‘Komaan,’ zeg ik tegen Damien. Ik grijp het handvat van mijn koffer beet en draai me om, zonder om te kijken. Hij aarzelt en komt me achterna.

‘Okay, five dollar,’ roept een taxichauffeur.

‘Oké,’ zeg ik.

Hij haalt zijn taxi op. Zijn collega’s belagen hem. Hij heft zijn armen afwerend op. En toch die smile... Een andere chauffeur gaat net iets verder. Hij staat achter onze chauffeur en laat zijn heupen suggestief op en neer bewegen. Ik bekijk hem van top tot teen en wend mij af. Hij trekt zich terug. Tussen zijn vrienden verheft hij gesticulerend zijn stem. Ik kijk hen beurtelings aan. Eén voor één slaan ze hun ogen neer. De bagage zit al in de koffer. We stappen in.

‘Gelukkig dat deze man ons wilde meenemen, anders waren we hier nooit weggekomen.’

‘Hoezo?’

‘De anderen vroegen heel veel geld. Gelukkig was deze inschikkelijk, anders hadden we te veel moeten betalen.’

‘Waarom zouden we hier niet weggekomen zijn? Ze speelden een spel. Doordat ik me omdraaide, gaf ik een duidelijk signaal. Als niemand toegeeflijk was geweest, hadden we iets verder wel iemand anders gevonden.’

Is Damien dan helemaal wereldvreemd?

Hij tikt Lynns nummer in en overhandigt het mobieltje aan de chauffeur. Die wordt verbonden met haar tolk. Op zijn telefonische aanwijzingen bereiken we kamp 28. Lynn loopt meteen op ons af, omarmt en zoent ons. 'Ik ben zo blij dat jullie er zijn.' Ze stelt ons voor aan de medewerkers van Life for Life. Hun taak zit er nog niet op. Of wij ondertussen het kamp willen verkennen? Horden schreeuwende kinderen verdringen elkaar. Ze eisen dat Damien hen fotografeert en rukken de professionele camera haast uit zijn handen. Hij laat het toe. 'Zo gaat het altijd. Kinderen houden van mij,' zegt hij. Lynn loopt een eindje met mij mee. Ik wijs een jongetje met drie lange kerven in de rechteronderarm aan. 'Meswonden?'

'Neen, littekens van schurft. En dat meisje daar, de wonde op haar gezicht is *the pimple of Aleppo*, zandvlooien. Ze moet behandeld worden met injecties. Bij aangifte bij het ministerie van gezondheid krijgen ze een gratis behandeling. In kamp 28 worden we niet geconfronteerd met oorlogswonden, wel met hygiënische problemen. Afhankelijk van het soort medische verzorging kunnen we zien waar de mensen vandaan komen.'

Aleppo associeer ik niet onmiddellijk met onhygiënische toestanden. Vooraleer ik Lynn om meer informatie kan vragen, wordt ze in de hulppost gevraagd. Zelf laat ik me op sleeptouw nemen door een paar meisjes. Ze wijzen een voorbijganger aan en roepen '*Donkey! Donkey!*' en '*Crazy!*' Is hij een mentaal gehandicapt? Ze trekken me bij de armen en nemen me mee van tent tot tent. '*Umm donkey! Abu donkey!*' Mama ezel, papa ezel, de kinderen gedragen zich respectloos en dat kan ik niet rijmen met de Syrische mentaliteit. Bij een volgende '*Abu crazy!*' werp ik hen een strenge blik toe en

zeg duidelijk: 'No!' Ik zie een paar verbaasde ogen. Schuchter gebaart een meisje me dat ze mijn haar wil kammen en vlechten. Ik zie een smerige kam en schud het hoofd.

In Syrië was ik onder de indruk van Aleppo. De tweede grootste stad van het land, met anderhalf miljoen inwoners, concurreerde met Damascus. Beide steden claimden de titel van oudste altijd bewoonde stad. De indrukwekkende middeleeuwse citadel grensde aan de zestig kilometer lange souks. Ze refereerden aan een tijd toen Aleppo stond voor militaire en economische macht. Sinds de zestiende eeuw was dit de meest tolerante stad van het Midden-Oosten gebleven. Daarvan getuigde de oude Armeense stadswijk. En Hôtel Baron ademde de sfeer van het begin van de vorige eeuw uit. Twee maal per week deden de reizigers van de Oriënt Express dit toentertijd glorieuze hotel aan. In de hall stuurden ze een telex naar het thuisfront voor ze zich omkleedden voor het diner. In de bar dronken dames en heren een aperitiefje. Na de maaltijd trokken de mannen zich terug in het salon om er een sigaartje te degusteren. Lawrence of Arabia logeerde er; Agatha Christie woonde er elf jaar en schreef er *Murder on the Orient Express*. En ik? Ik ging er wel eens een glaasje wijn drinken. Een kelner in wit gesteven hemd en smoking bediende me. Neergeleid in een retrostoel droomde ik weg naar de mystieke sfeer van toen.

Maar er was ook de moderne stad met de grote appartementsgebouwen, de winkels, de restaurants, de hotels en alle mogelijke faciliteiten. Aleppo had alles in huis om mensen met zowel een bescheiden als een royaal inkomen te plezieren. 's Morgens kocht ik er een broodje, een hartig of een zoet, en trok ermee naar het koffiehuis vlakbij de klokkentoren. Alle stoelen keken uit op het pleintje. Mannen van mid-

delbare leeftijd dronken er koffie of thee, altijd vergezeld van een eierdopje gevuld met suiker. Ze praatten wat. Ze hadden tijd. Ik werd er altijd goed ontvangen. Mensen respecteerden elkaar. Een gebrek aan hygiëne kon je deze mensen ook al niet verwijten. Ze waren trots op hun lokale product: de zeep van Aleppo. Deze hydraterende olijfoliezeep bevat extracten van laurier, een natuurlijk antisepticum.

De beelden op tv lieten kapotgeschoten gebouwen zien. De souks waren grotendeels vernield. Had de citadel het overleefd? En bleef Hôtel Baron gespaard? Zowat alle bewoners waren Aleppo ontvlucht. Nee, deze mensen verdienden zoiets niet. Hun toekomst lag letterlijk aan diggelen. En dan heb ik het nog niet over de doden en de gewonden. Geen enkele inwoner kwam ongeschonden de stad uit. Ik durfde nauwelijks verder te denken. De haat. De haat tegenover de vijand die jou leed heeft aangedaan. Jouw burens, jouw vroegere vrienden stonden misschien lijnrecht tegenover jou. Het vertrouwen was geschonden, voorgoed. Gebouwen en materiaal kunnen hersteld of vervangen worden. Maar haat blijft, minimaal drie generaties lang, zolang je overlevende slachtoffers kent. Misschien gaat het zelfs verder. In de westerse wereld zijn de kruistochten vandaag misschien niet veel meer dan een fait divers in de geschiedenis. De Arabische wereld kan de vernedering van toen nog altijd moeilijk verteren.

Als ik de mensen uit kamp 28 observeer, kan ik ze niet onmiddellijk rijmen met het beeld dat ik heb van de inwoners van Aleppo. De kinderen zijn vuil en onverzorgd. De kleren van de volwassenen ongewassen. De ruwe houding? Nee, kinderen uit Aleppo zouden een oudere nooit beschimpen. Of kwamen ze uit de Dode Steden? Rond Aleppo liggen

tientallen oude Romeinse, Byzantijnse en Arabische steden, daterend uit de derde tot zesde eeuw na Christus. Zij waren de bakermat van het christendom. Ze dankten hun rijkdom aan de massale productie van olijfolie en wijn. Deze producten werden geëxporteerd naar de Byzantijnse wereld. Door een combinatie van Perzische invasie, kruistochten en aardbevingen ging de rijkdom in de regio verloren. Hassan, mijn gids in Aleppo, weet de teloorgang gedeeltelijk aan de oprukkende islam. Gelovigen mochten niet langer wijn consumeren. De afzetmarkt was daardoor niet langer lucratief en de mensen verlieten hun steden. Vandaar de naam 'Dode Steden'. Dankzij het droge klimaat bleven deze steden goed bewaard.

In één van deze steden, Ruweiha, leefden tussen de ruïnes mensen. Kinderen waren er gekleed in groezelige westerse kledij. Alle mannen droegen een vervuilde kaftan of een opgerolde broek met daarboven een jas die betere tijden had gekend. Op het hoofd hadden ze een rode arafatsjaal. De vrouwen staken in rode, groene of beige lange jurken. Hun hoofddoek liet het gezicht volledig vrij. Iedereen had muiltjes aan. Sommigen droegen boven hun kaftan of jurk lange zwarte mantels. Ze wasten wol terwijl hun kudde schapen en geiten iets verderop liep. We troffen er geïmproviseerde kookvuren aan, een tent zo groot als een schuur en een zeil over drie restanten van muren. Het deed dienst als slaapverblijf. In een klein, intact tempeltje stonden zakken met landbouwproducten opgeslagen. Alles had een tijdelijk karakter. De mensen waren afstandelijk, maar toen ik gebaarde dat ik graag wilde weten waarmee ze bezig waren, nodigden ze mij uit om een kijkje te nemen. Hassan hield zich afzijdig. Toen we vertrokken, had hij het over analfabeten en ziektes. Meer uitleg wilde hij niet geven.

Het zou me niet verbazen dat de mensen uit kamp 28 be-
doeïenen van het platteland waren.

De hulppost wordt opgebroken. Tafel, stoelen, mappen en
koffers vol medisch materiaal verdwijnen in de minibus van
de ngo. In tegenspraak met de belofte van Life for Life mo-
gen we niet meereizen. ‘Momenteel is de situatie explosief.
Ik wil en kan de verantwoordelijkheid voor derden niet op
mij nemen. Bovendien hebben we geen plaats in de mini-
bus,’ laat Hannah, logistiek verantwoordelijke van de ngo,
weten. ‘Alleen Karen, onze supervisor, kan hierover beslissen.
Tot vanavond laat is ze niet bereikbaar.’

‘Alles was toch afgesproken,’ protesteert Lynn.

Lynn en Hannah discussiëren en komen tot een compro-
mis. Ze nemen onze bagage mee. Rony, Lynns tolk, belt de
taxichauffeur die ons bij kamp 28 heeft afgezet. Vijf minu-
ten later staat die paraat. Rony legt hem de weg uit naar zijn
huis. Daar zullen we de komende week logeren. ‘Alle afspra-
ken lopen in het honderd,’ laat Lynn ons nog weten. ‘Ik zie
jullie na het werk.’ Overmand door de vermoeidheid van de
dag knik ik alleen maar.

Naast de chauffeur zit een vrouw met een kind op de schoot.
We nemen plaats op de achterbank. Met gebarentaal maakt
de chauffeur ons duidelijk dat hij eerst de vrouw naar haar
bestemming zal brengen. We trekken de Bekaavallei verder
in. Voor buitenlanders geldt hier een negatief reisadvies.
Strikt genomen kan onze regering haar inwoners niet ver-
bieden om naar bepaalde bestemmingen af te reizen. Ze kan
haar onderdanen alleen ten strengste afraden om her of der
te gaan. De Bekaavallei is dus verboden gebied. *So what,*

denk ik. Ik heb geen vat op de situatie.

De chauffeur probeert een praatje te maken. Hij steekt vier vingers in de lucht. *'Baby, baby,'* zegt hij. Hij wijst de vrouw aan. *'Baby.'* Duim en wijsvinger tegen elkaar. Hij beweegt zijn vingers van een denkbeeldig bord naar zijn mond. *'No, no,'* zegt hij terwijl hij zijn duim en wijsvinger tegen elkaar aan wrijft. Boodschap begrepen. De vrouw naast hem heeft geen geld om eten voor haar vier kinderen te kopen. De chauffeur probeert medelijden op te wekken. Deze beproefde methode mist zijn uitwerking niet. Damien scharrelt in zijn handbagage. *'Ik vind alleen een stuk zeep.'* Uit ervaring weet ik dat mensen die steun vragen meestal geen goederen maar wel geld willen. Ik wil mijn metgezel niet choqueren. *'Als je echt iets wilt geven, geef dan de zeep.'* Damien vist nog twee speculaaskoekjes op en geeft ze aan de vrouw. De vrouw en de chauffeur kijken beteuterd. Ze zeggen iets in de trant van *'Oké, als je niets anders kunt missen.'* Dat veronderstel ik toch. Damien voelt zich schuldig.

'Damien, rustig maar, we zijn niet verantwoordelijk voor alle leed en elke familie die ons om een gunst vraagt.'

De vrouw bereikt haar bestemming en stapt uit. De taxi-chauffeur keert de auto en we rijden naar Chtaura. Checkpoint. De chauffeur maakt een praatje. De mannen lachen. We mogen ongehinderd doorrijden...